

A. ΔΙΑΔΗΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A.1.α.

1. Σωστό
2. Λάθος
3. Λάθος

A.1.β.

- α. 2
- β. 1
- γ. 2
- δ. 1

B.1.

Όσον αφορά τον ρόλο της φύσης και του λόγου στον χαρακτηρισμό του ανθρώπου ως πολιτικού όντος παραθέτουμε τα αποσπάσματα από τον φάκελο υλικού:

οὐθὲν μάτην ἢ φύσις ποιεῖ: Η φύση δεν κάνει τίποτε χωρίς σκοπό· όλες οι φυσικές διεργασίες κάπου αποβλέπουν. Πρόκειται για φράση που επαναλαμβάνει ο Αριστοτέλης σε πολλές πραγματείες του. Υποστηρίζει ότι στη φύση τίποτε δεν γίνεται μάταια, τα πάντα εξυπηρετούν ορισμένη σκοπιμότητα, από την οποία και νοηματοδοτούνται: ... εἰ μὴθὲν μάτην ποιεῖ ἢ φύσις. Ἐνεκά του γὰρ πάντα ὑπάρχει τὰ φύσει, ἢ συμπτώματα ἔσται τῶν ἔνεκά του [: αν είναι αλήθεια ότι η φύση τίποτε δεν κάνει στην τύχη. Όλα, αλήθεια, τα φυσικά όντα υπάρχουν για κάποιο σκοπό, ή είναι τυχαία παραστρατήματα εκείνων που υπάρχουν για κάποιο σκοπό] (Περὶ ψυχῆς 434a31-32). Στην ανάπτυξή της η θεωρία αυτή ονομάστηκε αριστοτελική τελολογία. Προνομιακός χώρος της τελολογίας είναι η βιολογία. Σχεδόν όλα τα παραδείγματα που φέρνει ο φιλόσοφος αντλούνται από την έμβια φύση· γίνεται αναφορά στα σχήματα των δοντιών, που είναι όπως είναι για να εξυπηρετούν την πρόσληψη και επεξεργασία των τροφών, στις στοχευμένες ενέργειες μυρμηγκιών και μελισσών για την επιβίωση της κοινότητάς τους, στην ύπαρξη και λειτουργία των φύλλων χάριν των καρπών. Βασίζεται, λοιπόν, ο Αριστοτέλης στη βιολογία και επεκτείνει το τελολογικό ερμηνευτικό μοντέλο του και σε άλλα πεδία των φυσικών επιστημών.

λόγος: Η λέξη λόγος χρησιμοποιείται συχνά για να δηλωθούν αξεχώριστες μεταξύ τους η λογική (ως ιδιαίτερο γνώρισμα του ανθρώπου και ως διανοητική δραστηριότητα) και η γλώσσα (ως σύστημα σημείων και ως συγκεκριμένη έκφραση). Στο συγκεκριμένο χωρίο ο λόγος αντιδιαστέλλεται προς την φωνήν, και, συνεπώς, έχει ενισχυμένη τη σημασία της γλώσσας (χωρίς να χάνεται βέβαια η σημασία της ανθρώπινης λογικής).

Πρέπει να παρατηρήσουμε ότι ο Αριστοτέλης αναγνωρίζει την ιδιότητα του «πολιτικού» και σε κάποια αγελαία ζώα, με την έννοια ότι αναλαμβάνουν και διεκπεραιώνουν όλα μαζί μια κοινή δραστηριότητα, χωρίς όμως να διαθέτουν έναρθρο λόγο και λογική σκέψη, όπως ο άνθρωπος. Έτσι στο έργο του «Περί τὰ ζῷα ἱστορία» μνημονεύει ως «πολιτικά» ζώα, εκτός από τον άνθρωπο, τη μέλισσα, τη σφήκα, το μυρμήγκι και τον γερανό. Στην περίπτωση αυτή των ζώων, το επίθετο «πολιτικός» χρησιμοποιείται για να δηλώσει μια απλούστερη διαδικασία συμμετοχής σε κοινές δραστηριότητες, ενώ όταν αναφέρεται στον άνθρωπο, το σημασιολογικό περιεχόμενο του επιθέτου «πολιτικός» διευρύνεται και δηλώνει πιο πολύπλοκες κοινωνικές διαδικασίες. Αυτό εκφράζεται κι από το ποσοτικό επίρρημα συγκριτικού βαθμού «μᾶλλον», στην πρώτη πρόταση της ενότητας, όπου γίνεται η σύγκριση του ανθρώπου και των αγελαίων ζώων.

B.2.

Η φιλοσοφία κατά τη μακρά διάρκεια των ελληνιστικών και των ελληνορωμαϊκών χρόνων υφίσταται πολλαπλούς μετασχηματισμούς. Η κρίση της Αθηναϊκής Δημοκρατίας, η μακεδονική κυριαρχία, ο θάνατος του Μ. Αλεξάνδρου και το άνοιγμα στις απέραντες επικράτειες των ελληνιστικών βασιλείων και, μετά, της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας φέρνουν αλλαγές που επηρεάζουν σταδιακά τις συνθήκες παραγωγής της φιλοσοφίας.

Υπάρχει, όμως, στα ελληνιστικά χρόνια και μια ουσιαστική αλλαγή προσανατολισμού που επηρεάζει τη φιλοσοφία. Όσο η αρχαία πόλις (στο πλαίσιο της οποίας ανέπτυξαν τον στοχασμό τους ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης) χάνει τη σημασία της ως πηγή και μέτρο των αξιών και επιβάλλεται η ισχύς των μεγάλων κρατών (των βασιλείων), ο πολίτης νιώθει ότι τα κοινά αποφασίζονται χωρίς τη συμμετοχή του, ότι η εξουσία έχει εκχωρηθεί στον μονάρχη, ότι η γνώση έχει σπάσει σε κομμάτια απρόσιτα σε όλους. Τι μένει στο άτομο; Πού θα βρει κάπου να στηριχθεί, για να μπορέσει να ζήσει μια αξιοπρεπή ζωή και να καταφέρει να ευτυχήσει, όσο αυτή κρατά; Σε τέτοιες αγωνίες προσπαθούν να απαντήσουν οι καινούργιες φιλοσοφικές σχολές που ιδρύονται.

Μόνος εγγυητής, λοιπόν, για τον άνθρωπο μένει ο ίδιος του ο εαυτός. Γιατί, τι άλλο είναι δικό του; Η ιδιοκτησία; Οι συγγενείς και οι φίλοι; Οι γνωριμίες και η φήμη; Τίποτε από όλα αυτά, γιατί τίποτε από αυτά δεν εξαρτάται από εμάς. Επομένως, καλύτερα να δείχνουμε αδιαφορία προς τα εξωτερικά αγαθά, που δεν μπορούμε να τα εξασφαλίσουμε εύκολα και να μην φανταζόμαστε ιδανικές πολιτείες, ούτε να αναλύουμε ποιο είναι το καλύτερο πολίτευμα, όπως έπραξαν ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης. Η αλλαγή που χρειάζεται ξεκινά από το ίδιο το άτομο –αυτό είναι, εξάλλου, το σωκρατικό δίδαγμα.

Ό,τι χρειάζεται το άτομο, ψάχνει και το βρίσκει στον εαυτό του. Σ' αυτόν μπορεί να στηρίξει τη ζωή του, αυτόν επιμελείται, σ' αυτόν λογοδοτεί. Τα ιδεώδη που προβλήθηκαν από τη φιλοσοφία δείχνουν τον ατομοκεντρικό χαρακτήρα των σκοπών της: αυτάρκεια, αταραξία, απονία, αδιαφορία. Ο ατομικισμός θα συμβαδίσει με έναν νεοεμφανιζόμενο κοσμοπολιτισμό. Ο τόπος, η κατοικία του ανθρώπου δεν είναι ο γενέθλιος τόπος του: ακόμη κι αν έχασε την πατρίδα του, ακόμη κι αν εξορίστηκε, παρηγορείται μ' έναν καινούργιο τρόπο: το να μην έχει πατρίδα είναι το ίδιο με το να έχει πατρίδα όλο τον κόσμο. «Πατρίδα μου δεν είναι κάποιος πύργος ή κάποια στέγη. / Ολόκληρη η γη είναι πολιτεία και οικία / έτοιμη να στεγάσει τη ζωή μας», γράφει ο Κράτης (365-285 π.Χ.). Αυτή

η αναγωγή σε μια παγκόσμια πολιτεία ή στο σύμπαν μερικές φορές καθησυχάζει και παρέχει το αναγκαίο αίσθημα ασφάλειας, νοηματοδοτεί μια ζωή που κυριαρχείται από το αίσθημα της αγωνίας, της προσωρινότητας, της ανεστιότητας.

Ο Επίκτητος παρουσιάζει τον άνθρωπο της εποχής του και τον ρόλο του στον κόσμο.

Ο άνθρωπος διαθέτει προαίρεση, διαθέτει λόγο και είναι πολίτης του κόσμου, γιατί μπορεί να κατανοεί και να αξιολογεί τη θεϊκή διακυβέρνηση. Η αποστολή του πολίτη είναι η συνείδηση της θέσης του στον κόσμο και η υποταγή του στον κοσμικό λόγο και στο «όλον».

Πιο συγκεκριμένα:

- καλεί τον άνθρωπο να συνειδητοποιήσει πως είναι πολίτης του κόσμου και μέρος αυτού. Βέβαια δεν εννοεί πως ο άνθρωπος αποτελεί πολίτη ενός παγκόσμιου κράτους και μιας παγκόσμιας και ουκουμενικής πολιτικής κοινότητας, αλλά πως οφείλει να συνειδητοποιήσει πως υποτάσσεται στον παγκόσμιο νόμο της φύσης («Ἐπὶ τούτοις πολίτης εἶ τοῦ κόσμου καὶ μέρος αὐτοῦ»)

- ο άνθρωπος, κατά τον Επίκτητο, δεν είναι ένα απλό μέρος του κόσμου και φυσικά δεν είναι από τα υπηρετικά μέρη, από αυτά που υποτάσσουν τη βούλησή του στην υπηρεσία των άλλων, ανήκει στα μέρη που ηγούνται των άλλων, οπότε βρίσκεται στην ηγετική θέση στην ιεραρχία της διοίκησης του κόσμου («οὐχ ἔν τῶν ὑπηρετικῶν, ἀλλὰ τῶν προηγουμένων»)

- ο άνθρωπος δεν πρέπει να λειτουργεί προτάσσοντας το ατομικό του συμφέρον και αποφασίζοντας σαν να είναι μεμονωμένο άτομο, αποκομμένο από το σύνολο, οφείλει να έχει συνείδηση πως αποτελεί μέλος ενός οργανικού συνόλου και να ενεργεί συναισθανόμενος τη θέση του και τη λειτουργία του ως οργανικού μέλους της παγκόσμιας φυσικής κοινότητας («Μηδὲν ἔχειν ἰδία συμφέρον, περὶ μηδενὸς βουλευέσθαι ὡς ἀπόλυτον, ἀλλ' ὥσπερ ἄν, εἰ ἡ χεὶρ ἢ ὁ ποὺς λογισμὸν εἶχον καὶ παρηκολούθουν τῇ φυσικῇ κατασκευῇ, οὐδέποτ' ἂν ἄλλως ὥρμησαν ἢ ὠρέχθησαν ἢ ἐπανενεγκόντες ἐπὶ τὸ ὅλον»).

B.3.

1.δ

2.α

3.ε

4.β

5.στ

B.4.α.

1.ε

2.δ

3.ζ

4.β

5.α

6.στ

B.4.β.

Το αδούλευτο πνεύμα αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό του σύγχρονου ανθρώπου.

Είναι αναγκαία η γόνιμη επικοινωνία των νέων με τις προηγούμενες γενιές.

B.5.

προαίρεσις: Είναι ένας σημαντικός όρος της αρχαίας ηθικής φιλοσοφίας, κεντρικός στον Αριστοτέλη (βλ. 15η Διδακτική Ενότητα) και σε Στωικούς όπως ο Επίκτητος. Εκτός από τη γενική σημασία της προτίμησης, στον Επίκτητο σημαίνει την ελεύθερη βούληση, την ελεύθερη στοχαστική επιλογή ενεργειών που συγκροτεί τον ηθικό χαρακτήρα του ανθρώπου. Είναι κυρίως μία κρίση, η έλλογη ικανότητα να επιλέγουμε και να αποβλέπουμε στα αποτελέσματα των πράξεών μας. Προϋπόθεση για την προαίρεσιν είναι η διαίρεσις των πραγμάτων σε αυτά που εξαρτώνται από εμάς (τα ἐφ' ἡμῖν) και σε αυτά που βρίσκονται πέρα από τις δυνάμεις μας (τα ἀπροαίρετα, τα οὐκ ἐφ' ἡμῖν) και είναι ἀδιάφορα για εμάς και την επίτευξη της ευδαιμονίας.

Και στο παράλληλο κείμενο του Παπανούτσου εξάιρεται ο λόγος της προαίρεσης και τονίζεται ότι συμπορεύεται με την ελεύθερη βούληση. Επίσης, επισημαίνεται ότι η ελεύθερη βούληση βρίσκεται μόνο στον άνθρωπο. Τέλος, ο Παπανούτσος χαρακτηρίζει την προαίρεση με το επίθετο ηθική, χαρακτηρισμό που συναντάμε και από τον Αριστοτέλη.

Να σημειωθεί ότι ο Παπανούτσος προεκτείνει την έννοια της προαίρεσης αναφέροντας ότι δεν συναντάται σε όλες τις περιστάσεις της ζωής αφού καθημερινά κάνουμε άπειρα πράγματα από συνήθεια.

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Γιατί, αφού συνάψουμε δάνειο, μπορούμε να προσελκύσουμε με μεγαλύτερο μισθό τους ξένους πεζοναύτες τους. Γιατί η δύναμη της Αθήνας μπορεί να αγοραστεί περισσότερο παρά να βασίζεται στα δικά της μέσα· η δική μας όμως λιγότερο θα μπορούσε να πάθει αυτό επειδή η ισχύς της βασίζεται περισσότερο στα σώματα παρά στα χρήματα.

Γ2. Οι Κορίνθιοι, οι πιο σκληροί υποστηρικτές του πολέμου εναντίον της Αθήνας, εξηγούν τους λόγους υπεροχής των Πελοποννησίων έναντι των Αθηναίων. Συγκεκριμένα, διατείνονται ότι υπερέχουν αριθμητικά («πρῶτον μὲν πλήθει προύχοντας») και έχουν μεγαλύτερη εμπειρία στον πόλεμο («ἐμπειρία πολεμικῆ»). Ακόμα, κάνουν λόγο για την πειθαρχία και την ενότητά τους, αφού υπακούουν όλοι ανεξαιρέτως στις διαταγές («ἔπειτα ὁμοίως πάντας ἐς τὰ παραγγελλόμενα ἰόντας»). Αν και αναγνωρίζουν την υπεροχή των Αθηναίων στο ναυτικό, υποστηρίζουν ότι μπορούν και οι ίδιοι να δημιουργήσουν στόλο με χρήματα από την περιουσία τους ή με χρήματα που θα πάρουν από την Ολυμπία και τους Δελφούς («ναυτικόν τε, ὃ ἰσχύουσιν, ἀπὸ τῆς ὑπαρχούσης τε ἐκάστοις οὐσίας ἐξαρτυσόμεθα καὶ ἀπὸ τῶν ἐν Δελφοῖς καὶ Ὀλυμπίᾳ χρημάτων»). Τέλος, θεωρούν ότι αν συνάψουν δάνειο θα μπορέσουν να προσφέρουν μεγαλύτερο ημερομίσθιο και να αποσπάσουν όλους τους ξένους ναύτες που υπηρετούν στα καράβια των Αθηναίων («δάνεισμα γὰρ ποιησάμενοι ὑπολαβεῖν οἴοι τ' ἐσμὲν μισθῷ μείζονι τοὺς ξένους αὐτῶν ναυβάτας»). Εξάλλου, υποστηρίζουν ότι η δύναμη η δική τους δεν στηρίζεται στα χρήματα, όπως αυτή των Αθηναίων, αλλά στους στρατιώτες τους («ὠνητὴ γὰρ ἡ Αθηναίων δύναμις μᾶλλον ἢ οἰκεία· ἡ δὲ ἡμετέρα ἦσσαν ἂν τοῦτο πάθοι, τοῖς σώμασι τὸ πλέον ἰσχύουσα ἢ τοῖς χρήμασιν»).

Γ3.α. ἐγὼ δὲ νῦν καὶ ἀδικούμενος τοὺς πολέμους ἐγείρω

Γ3.β. ἀμυνόμεθα → ἄμυναι

καταθησόμεθα → κατάθου

ἐπικρατῆσαι → ἐπικράτησον

προύχοντας → πρόσχες

πολλά → πλέονα

Γ4.α. ἔχοντες → αιτιολογική μετοχή ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο ρήμα ἐγείρομεν, συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος ἡμεῖς

ἐπικρατῆσαι → υποκείμενο του εἰκὸς ἐστί, τελικό απαρέμφατο

πλήθει → δοτική της αναφοράς στο πρῶτον

μισθῶ → δοτική του μέσου στο ὑπολαβεῖν

ναυβάτας → αντικείμενο του απαρεμφάτου ὑπολαβεῖν

ἢ οἰκεία → β' ὄρος σύγκρισης με α' ὄρο τη λέξη δύναμις και συγκριτική λέξη το μᾶλλον

Γ4.β. Οἱ Κορίνθιοι ἔλεγον αὐτοὶ δὲ τότε καὶ ἀδικούμενοι τὸν πόλεμον ἐγείρουν.

Σχολιασμός θεμάτων

Τα θέματα των Αρχαίων Ελληνικών χαρακτηρίζονται προσπελάσιμα και ήταν εφικτό να ανταποκριθούν σε αυτά όσοι μαθητές είχαν προετοιμαστεί μεθοδικά και συστηματικά καθ' ὅλη τη διάρκεια της χρονιάς.

Η φιλολογική ομάδα του **Πρότυπου Φροντιστηριακού Κέντρου Ἀνοδος**

Ασημακόπουλος Παναγιώτης

Βούρτση Ζωή

Λέντζιου Έφη

Λέντζιου Ελένη

Λούτα Γιορένα

Σαργέντη Σοφία

Σεφερλή Γιάννα